

TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇ: AİLE BAĞLAMINDA

Mahir DOĞAN

ÖZET

Geçmişten bugüne insanlar yaşamsal faaliyetlerini sürdürebilmek için bir yerden başka bir yere göç etmek zorunda kalmıştır. Avcı-toplayıcı kabilelerden bu yana insanlığın göç etme serüvenleri devam etmektedir. Göç olgusu insanlık için önemli bir yere sahiptir. Önceki çağlarda göç sebeplerin üzerine farklı temel ihtiyaçlar ortaya çıkmaya başlamış ve göç sebepleri çeşitlilik kazanmaya başlamıştır. Göç olgusu kendi içerisinde iç göç ve dış göç olarak ikiye ayrılmaktadır. İç göç hareketlerinin Türkiye toplumu üzerinde sosyal, siyasal ve ekonomik etkileri oldukça fazladır. Türkiye toplumunda iç göç birden fazla sebepten gerçekleşmektedir. İç göç, aynı ülke içerisinde farklı şehirlere ve bölgelere yapılan göçlerdir. Göç olgusu toplumla bütünleşmiş ve özdeşleşmiş oldukça önemli bir konudur. Göç; insanların bir yerden başka bir yere göç etmesi, gittikleri yere kültürlerini, yaşayış biçimlerini de götürürken, diğer yandan göç ettikleri yerde yaşayan insanların kültürleri ve günlük yaşantılarının içerisinde girildiği çift yönlü bir mekanizmadır. Göç, etkileşimin ve değişimin hissedildiği bir kavramdır. Türkiye'de gerçekleşen iç göçler, toplumun en küçük yapı birimi olan ailede ve aile bireylerinde olumlu-olumsuz birçok sonuç doğurmuştur. Bu çalışmada ele alınacak göç konusu modern hayat ile birlikte Türkiye şartlarında iç göçlerin sebepleri ve doğurduğu sosyolojik sonuçlara değinilecektir. Köylerden kentlere doğru olan göçler değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Göç, İç Göç, Köyden Kentte Göç, Aile.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca göç olgusu temel konular arasında yer almaktadır türlü badireler atlatan insanlık, yaşamsal faaliyetlerin devam ettirmek ve var olabilme arzusu ile kendilerine uygun yaşamları elde etmeye çalışmaktadır. İnsanlar bir yerden başka bir yere göç ederken yaşamsal olarak kendilerine en uygun durumları göz önünde bulundurarak hareket etmektedir. Bu uygun durumlar çevresel, ekonomik, sosyolojik, siyasal ve kültürel olarak değişkenlik göstermektedir. İnsan, fıtrat gereği değişmeye ve dönüşmeye müsait yapıya sahip varlıktır. Bir çağın açılıp, diğer bir çağın kapatılması toplumlar için birçok değişikliği yeniliği getirirken, var olan düzenin yıkılması ve yeni çağın özelliklerine uyum konusunda zorlukları da beraberinde getirmektedir. İç göç ülke sınırları içerisinde kırsal bölgelerden kente doğru veya tam tersi şekilde kentsel alanlardan kırsala doğru olan göç hareketleridir.

İç göç hareketlilikleri tarihin belli dönemlerinde dalgalar şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Giderek artan nüfus ve toplumsal hayatın değişen özellikleri iç göçlerin sebepleri arasında yer almaktadır. Türkiye'de iç göçler 1950 yılların da hareketlilik kazanmaya başlamıştır. İnsanların yaşamlarını devam ettirebilmek için sürekli çalışmaları gerekmektedir. Denilebilir ki; insanların işleri olmadan beslenme, barınma ihtiyaçlarını karşılamaları mümkün değildir. Kırdan yaşayan insanlar geçimlerini tarımcılık ve hayvancılık yaparak gerçekleştirmektedir. Sanayi Devrimi ve makineleşme ile birlikte gelen yenilikler yeni iş olanaklarını ortaya çıkarırken kırdan yaşayan insanlara işsizliği getirmiş ve Geçim konusunda insanlar zorluklar yaşamaya başlamıştır.

Makineleşme ve traktörün kırsal hayata gelmesi ile ailede yapılan iş bölümlerinin değişmesi, bir tarlayı süren, eken ve hasadını toplayan tüm aile fertleri traktörün köye gelmesi ile birlikte işsiz kalmış ve yeni arayışlar içerisine girmiştir. Traktör 10 kişinin yapabileceği bir işi tek başına yapabilmektedir. Bu durum ailelerin günlük yaşantılarında değişikliklere gitmesi gerektiğinin sinyallerini vermiştir. Böyle olunca köyde yaşayan insanlar işsiz kalmış ve yeni iş arayışlarına başlamıştır. Türkiye'de ilk iç göç hareketlenmesi 1950'li yılların başlarında olduğu ve işleyiş sırası bu şekilde olmuştur. Kırdan kente göç, işsizlik arayışında olanlar için çıkar yol olmuştur. Bu yıllarda gerçekleşen göçleri mecburi veya zoraki göç olarak değerlendirmemiz yanlış olmayacaktır. Kent insanlara birden fazla seçenek ve olanak sunmaktadır. Özellikle 1960-1980 yılları arasında gerçekleşen göçler boyut değiştirmiştir.

Artık kent hayatı, insanlara çekici gelmeye başlamıştır. Yaşamlarını ve konforlarını düşünen insanlar kır hayatından kent hayatına hızlı bir şekilde geçmeye başlamıştır. İlk göç sebepleri zoraki olurken sonraki göçler keyfi ve konfor arayışı şeklinde gerçekleşmiştir. Bu gerçekleşen iç göçler toplumun en küçük yapı birimi aile yapısında değişikliklere ve yeniliklere kapı açmıştır. Köyde yaşayan bir aile yapısı ile kentte yaşayan aile yapısı arasında gözle görülür derecede farklar ortaya çıkmaktadır. Makalemizin genel içeriği Türkiye'de belli dönemlerde gerçekleşen iç göçler ve sebepleri iç göçlerin aile yapısı üzerinde oluşturduğu sosyolojik hususlara değinilecektir.

TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇ: AİLE BAĞLAMINDA

Türkiye'de ilk göçler Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde başlamıştır. Türkiye'de iç göç hareketleri 1950 yıllarında modernleşmenin getirisi olan sanayileşme hareketleri ile birlikte büyük ivme kazanmıştır.. Türkiye tarımsal faaliyetler açısından oldukça zengin bir ülkedir. İnsanlar kol gücüyle tarım faaliyetlerini gerçekleştirirken sanayileşme ile birlikte köye gelen traktörün iş gücünü azaltması sonucunda ülke içerisinde iç göçler meydana gelmeye başlamıştır. Keyfi göç yapılmasından ziyade zorunlu göçe mecbur kalınmıştır. Kırsal göç, tarımsal dönüşüm (ilkel tarımdan modern tarıma) ve ekonomik gelişmenin en genel sonuçlarından birisi olup, insanların tarımsal faaliyetlerden vazgeçip, kırsal bölgeleri terk etmeleri şeklinde ifade edilmektedir (Güreşçi, 2009, s.51). Kırsal göçü hızlandıran veya ortaya çıkaran etmenleri köyün itici güçleri ve kentin çekici güçleri olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Nüfusu köyden ve tarımdan uzaklaştıran ve iten hususlar makineleşme ile birlikte gizli işsizliğin artması, tarımsal gelirlerin azalması, toprakların parçalanması, nüfus artışı, köyün refah seviyesinin düşmesi, terör ve kan davası gibi etkenler köyün itici güçlerinden birkaçı olarak değerlendirilmektedir. “Kırdan göç ile kentlerde daha iyi bir yaşam kurma umuduyla yerleşen aileler, kentlerde göç ettikleri çevreye uyum sağlama sürecinden geçmektedir.” Ailede yaşayan bütün fertler bu süreçten etkilenirken aynı zamanda bu süreçte ayak uydurmaya çalışmaktadır (Sevinç, Davran, Sevinç, 2018, s.71).

Türkiye'de iç göç kırdan kente doğru olurken batı toplumlarında olduğu gibi sanayileşme ile olmamıştır. Kentlerde araştırma yapan antropologlar aslında “kentteki köylüler” ile karşılaşmakta ve araştırmalarını kentle bütünleşememiş “kentleşen köylüler” ile yapmaktadırlar” (Tezcan'dan aktaran Bostan, 2017, s.6). Bu noktada kırdan ve kentte aile yapılarının değişiklik gösterdiği dikkat çekmektedir. Diğer yandan kentin bünyesinde

bulundurduğu yaşamsal özellikler ile köyden gelen insanların köyün özelliklerinden bir anda sıyrılmaması ve kentte adapte olma süreci sorunlara davetiye çıkarmıştır. Kentli ve köylü arasında çift yönlü bir etkileşim meydana gelmiştir.

Köy hayatından kentte göç edenlerin genç nüfus olarak daha yoğun olduğu görülmektedir. Kentte işini bulduktan sonra yerleşik hayata geçmeyi başaran insanlar eşlerini, dostlarını kentte davet etmekte ailelerini yanlarına almaya çalışmaktadır. Yaşlı nüfusunun buldukları, yaşadıkları, doğup büyüdüğü toprakları bırakması genç nüfusa göre daha zor olmaktadır. İnsanların yaşamsal olarak alışkın olmadıkları yere göç etmeleri o ortamda normal de yaşayan insanları huzursuz ederken, diğer yandan göç eden kişi veya kişilerin yaşama tutunmak için adapte sorunu yaşadıkları için olumsuzlukların meydana geldiği görülmüştür. “Bu göçe bu evrede neden olan etmenler ise; özellikle ilk göç ile ortaya çıkan göçmen ağlarının yarattığı olumsuz etki, kır-kent gelir dağılımının artması, kentlerin ekonomik ve toplumsal çekiciliğinin yükselmesi ve ulaşım ve iletişim alanındaki gelişmelerdir”(Bostan, 2017, s.6).

İletişim ve ulaşım koşullarındaki oluşan süreklilik, bireysel yaşamın toplumsal yaşam karşısında öneminin artması ve sivil toplumun siyasal toplum karşısında öneminin artması bu dönemin en önemli sonuçlarıdır. 2000’li yıllarla birlikte artık insanlar hayatları boyunca çok sık yer değiştirmek zorunda kalmaktadırlar. Özellikle memurlar ve mevsimlik işçiler dönemsel olarak ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalmakta, yani devamlı bir göç süreci yaşamaktadırlar. Bu kavrama “yaşam güzergâhları” denilmektedir” (Adıgüzel ve Tekeli’den aktaran Bostan, 2017, s.10).

Türkiye’de yaşanan iç göçler nedeniyle, gerek köylerde, gerekse kentlerde değişimler meydana gelmektedir. Köy ve kent kültürlerinde göç nedeniyle değişimler yaşanmış ve halen de yaşamaya devam etmektedir. Bilinen köy ve kent kültürleri zamanla değişmiş ve yeni sentezlerin doğmasına neden olmuştur. Bu değişimlerin sonucunda doğal olarak bazı sorunlarda yaşanmış ve yaşanmaktadır.

Ailede çocuk, aile bireylerinin kaynaşmasını ve gelecek kuşaklara aktarımı sağlayan en önemli unsurlardan biridir (Engin, 2021: 240). Çocuklar ailelerinden gördükleri değerleri, gelenekleri bir sonraki kuşağa aktarımı konusunda önemli rol oynadığı gibi, var olan aile yapısı içerisinde kendisi de ailesine göre şekillenmektedir. Çocuklar ailelerin birer kopyası olarak karşımıza çıkmaktadır. Köylerden kentte göç 2000’li yıllardan sonra boyut değiştirerek kentin çekici yanları göz önünde bulundurularak işlemeye başlamıştır. Eğitim, sağlık, sosyal

ve kültürel alanların kent hayatında daha kolay ulaşılabilir olması, konfor alanlarının daha çok olduğu bir yer olarak değerlendirilmektedir. Aileler köy hayatından kent hayatına evrilerek düzenlerini değiştirmektedir.

Köyde yaşayan aileler genel özellikleri itibariyle toplu ve bir arada yaşayarak zamanları geçirebilmektedir. Ailenin reisi babadır ve neredeyse tüm planlamaları baba yapar. Erkekler dışarıda çalışarak, kadınlar ise evde yada bahçede olan işleri yaparak yaşamlarını sürdürmektedir. Bireysel para kazanma durumu söz konusu değildir, kazanılan para ailenin reisin de toplanır ve ailenin ihtiyaç ve gerekliliklerine göre harcamalar yapılmaktadır. Yemek yeme, sohbet etme ve vakit geçirmeler hep bir arada ailenin tüm fertlerinin olduğu zaman dilimlerinde gerçekleşmektedir. Genellikle dede-anneanne- babaanne ve anne baba çocuklar olarak geniş aile şeklinde yaşamlarını sürdürmektedir. Aileler birbirine bağlı, sorun çözücü ve birliktelik görevlerini yerine getirmektedir. Birlikteliğin önemli olduğu köy hayatında aile bireyleri birbirlerini daha yakından tanımaktadır. Duygularını paylaşırken yabancılık çekmemektedir. Büyüklerine saygı ve hürmet gösterme konusunda özenle hareket etmektedir. Öğrendikleri ve gördükleri değerler bu şekilde devam etmektedir.

Kentte yaşayan aileler ise, kadın ve erkeğin çalışma koşullarında eşit olduğu, bireyselliğin oldukça yüksek olduğu ortamda yaşamlarını devam ettirmektedir. Kent çeşitlilik olarak insanlara birçok olanak sunmaktadır. Aile yapıları genelde çekirdek ile şeklinde yani anne-baba ve çocuktan oluşmaktadır. Bireyler özgürdür ve herkes kendi odasında vakit geçirebilmektedir. Anne ve baba aynı anda çalıştıkları ve para kazandıkları için herhangi bir karar alınırken ortak kararlar alınmaktadır. Kent hayatı kalabalıktır fakat herkes bireyler hareket etmektedir. Aile içi sohbetler oldukça kısıtlı olmaktadır. Çocuklar okulda, anne-babalar işte vakitlerinin çoğunu geçirmektedir. Birbirlerine ayıracak vakitleri kalmamaktadır. Çocukların annenanne-babaanne ve dedeleri köylerde kalmış, karşılıklı özlemleri giderek artmıştır. Yaşlı nüfusun köy yaşamında yalnızlaşması da iç göç hareketliliklerin olumsuz sonuçlarından biri olarak göze çarpmaktadır. Torun hasreti, evlad hasreti, torunların ve evlatların ise anne-baba ve babaanne-anneanne-dede hasretleri modern hayatın, kent hayatının bir nevi dayatması olarak karşımıza çıkmaktadır. Kent hayatında büyümüş çocukların, büyüklerine nasıl davranması gerektiği konusunda eksik kalması ve bilmemesi tamamen modern hayatın getirdiği sosyolojik sonuçlardan birisidir. Büyüklerini hatta kendi anne ve babalarını bile nadir gören çocuklar, kentın dayattığı modern insan özelliklerinde

yetişmektedir. Aynı dönemde, aynı çağda köy hayatından kopayan büyükler bu süreçlere adapte olamamakta, bu durum onları yalnızlaşmaya mecbur bırakmaktadır.

SONUÇ

İnsanlık tarihi ile başlayan göç hareketleri yaşamda var olma ve hayatlarını devam ettirebilme ihtiyacı hep vardır ve var olmaya devam etmektedir. İnsanlar yaşamlarını daha iyi ve daha güzele dönüştürmek için bir yerden başka bir yere göç ederken refah yaşam düşünmektedir. Ülke sınırları içerisinde birçok sebepten iç göçler meydana gelmiştir. Göç yalnızca insanların bir yerden başka bir yere maddi olarak yer değiştirmeden ziyade manevi olarak hem kültürel hem siyasi hem sosyal açıdan birçok değişikliği bünyesinde taşımaktadır. Türkiye’de tarihsel olarak ilk iç göç hareketleri kırdan kentte doğru olmuştur.

Türkiye; İkinci Dünya Savaşı’na kadar kırdan yani köy yaşamında yoğun bir şekilde tarım faaliyetleriyle ilgilenen bir ülke iken, savaştan sonra sanayileşme ve makineleşme ile birlikte iç göç hareketliliklerin başladığı bir ülkedir. Kırdan kentte doğru yoğun şekilde göç hareketlerinin gerçekleşmesi tarihte birçok sorunu da beraberinde getirmiştir Kişi veya kişilerin, ailelerin köyden kentte göç hareketleri yeni yerleşkelerine alışma süreci esnasında bazı sorunlarla karşılaşmıştır. Gerek göç eden kişi veya kişiler ya da aileler, gerekse göç ettikleri yerde yaşamlarını sürdüren kişi veya kişiler ya da aileler tarafından sorunlar oluşmaktadır. Toplumsal huzur ve düzen birlikte yaşamak için oldukça önemli bir husustur. Yoğun bir şekilde göç alan kent hayatında ani nüfus artışı göç edenlere karşı kentte yaşayanlar tarafından ön yargılı karşılanmıştır. Göç eden kişiler ise hiç bilmedikleri bir yaşam alanına göç ettikleri için kendi bildikleri sistemlerle ve yapılaşma tarzını kentte taşımaya çalışmıştır.

İlk göçler kenttin cazibesinden yani çekiciliğinden ziyade köyün iticiliğinden kaynaklanmıştır. Köyün yani kırdan yaşamsal olanakları oldukça zor olmasının yanında işsizlik sorunsalı büyük çapta göç vermesine neden olmuştur. 1923-1950 yılları arasında gerçekleşen bu göçler köyün itici faktörlerinin olması, kenttin çekici özelliklerinin olmasından kaynaklanmaktadır. 1950-1980 yılları arasında ülkemizde gerçekleşen iç göç hareketlerinde görülen sebep ise, küçükte olsa sanayileşme, köye traktörün gelmesi üzerine olmuştur. Göç

sebeplerinin arasında en önemli faktörlerden birisi iş problemleridir. İnsanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için çalışmaları ve para kazanmaları gerekmektedir. Köye yani kıra traktörün gelmesi ile birlikte bir ailede tüm fertlerin yaptığı işi traktör tek başına yapmaktadır. Bu nedenle ailede ki tüm fertler işsiz kalmış olmaktadır. Bu yüzden geçim için insanlar kentte göç etmektedir.

Kent hayatı, ilk başta tüm insanlara müthiş olanaklar sunarak kendisine çekmeyi başarmıştır. İlerleyen süreçte kenttin aile yapısı üzerinde ciddi değişimlere yol açması, aile kurumunun giderek zayıflaması bir dayatmanın sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Aileler ve aile bireyleri kent hayatında, sürekli çalışmak, eğitimlerini almak ve istedikleri iş koşullarını elde etmek için çaba sarfetmektedir. Oysaki unutulmuş en önemli şeylerden birisi aile kurumudur. Ailede yaşayan tüm bireyler birbirine bağlı, sevgi dolu ve saygılı olması gerekmektedir. Anne babalar çocukları için çırpınırken, kendilerini büyüten anne babalarını unutup hareket etmektedir. Köyden kentte göç sürecinde, doğup büyüdüğü yerleri bırakamayan yaşlılar, evlatlarının, torunlarının mutluluğu için yalnız kalmayı kabul etmişlerdir.

Değişen ve dönüşen dünyada yeniliklerin ardı arkası hiçbir zaman kesilmemektedir. Aile kurumunda da bu değişimler meydana gelmiş ve en büyük belirtisi köyden kentte göç hareketlerinin sonucunda oluşmuştur. Aile, toplumun en küçük ve en önemli yapı birimidir. Köyden kentte göç hareketlerinin başlaması ile birlikte aile kurumunda da değişimler kentte uyum süreciyle meydana gelmeye başlamıştır. İşsizlik sorunları, sağlık, eğitim ve ekonomik sorunlar düşünülerek göç eden genç nüfus arkasında yaşlıları bırakmak zorunda kalmıştır. İç göç yani köyden kentte doğru olan göç hareketlenmeleri fiziksel olarak belki olumlu sonuçlar doğurmuştur ama psikolojik olarak aile yapılarında yıkıma neden olmuştur.

KAYNAKÇA

- Bostan, H. (2017). Türkiye’de İç Göçlerin Toplumsal Yapıda Neden Olduğu Değişimler, Meydana Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Coğrafya Dergisi*, 35, s.1-16.
- Sevinç, Kantar Davran, Sevinç, G, M, M. (2018). Türkiye’de Kırdan Kentte Göç ve Göçün Aile Üzerindeki Etkileri, *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 3, 6, s.70-82.
- Güreşçi, E. (2009). KIRSAL GÖÇ VE TARIM POLİTİKASI ARASINDAKİ İLİŞKİ . *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , (22) , 51-67.

Engin, M. (2021). TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇÜN AİLE KURUMU ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , (41) , 230-243.